

**Antonia Costa Pinto,
Leonardo Morlino, eds.:**

**DEALING WITH THE LEGACY
OF AUTHORITARIANISM**

London and New York: Routledge.
2011. 195 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-2-197

Vedecké skúmanie procesov vyrovnávania sa s minulosťou je dynamicky sa rozvíjajúcou oblasťou presahujúcou hranice politológie, sociológie, histórie, filozofie či psychológie. Približne týmito slovami by sa dala vyjadriť jedna z nosných téz recenzovanej publikácie. Napriek tomu, že zásadné diela v tejto problematike vznikajú v prvej polovici 90. rokov (Huntington 1991; Moran 1994; Huyse 1995; Kritz 1995 či Welsh 1996), stále nie je možné hovoriť o vyčerpaní témy. Platí to nielen pre krajiny so skúsenosťou s režimami štátneho socializmu, ale aj pre bývalé autoritárske štáty v južnej Európe, a to aj po takmer štyridsiatich rokoch od demokratickej tranzície. Kniha *Dealing with the Legacy of Authoritarianism* z roku 2011, ktorej editormi sú António Costa Pinto a Leonardo Morlino, nie je iba pokusom o sumarizáciu doteraz známych poznatkov, ale aj o originálnu analýzu jednotlivých autorov a je preto významným dielom v danej problematike.

Kniha pozostáva z desiatich kapitol, ktorých autormi sú odborníci dlhodobo sa špecializujúci na konkrétne krajiny a majú prístup k primárnym dokumentom či už prostredníctvom jazykovej vybavenosti, alebo dostupnosti archívnych materiálov. Primárnym zámerom tejto publikácie je poňať reflexiu nedemokratickej minulosti v krajinách južnej Európy dvojdimenziálne. Stredobodom záujmu sú bývalé represívne inštitúcie a porušovanie ľudských práv. Mohlo by sa zdať, že ide o samozrejme pre-

pojené témy, no nie je tomu tak. V štúdiách zaoberajúcich sa „transitional justice“ totiž často dochádza k zameraniu sa iba na jednu zo spomenutých dimenzií, čo prirodzene skresľuje celkový obraz. Istej miere zjednodušenia a redukcionizmu sa nepodarilo vyhnúť ani autorom, ktorí vtlesnili desať kapitol do sto deväťdesiatich piatich strán, takmer bez výnimky však dokázali splniť stanovené ciele. V podstate išlo o rozpracovanie či aplikovanie troch konceptov – nedemokratické dedičstvo, vyrovnávanie sa s minulosťou a politika vzťahu k minulosti.

António Costa Pinto v úvode zaraďuje tzv. „prechodovú spravodlivosť“ do širšej oblasti „politiky minulosti“ a chápe ju ako prebiehajúci proces, do ktorého sú zainteresované politické elity i spoločnosť. Spoločnou základňou je snaha spätne prehodnocovať autoritársku minulosť a reflektovať jej dedičstvo s ohľadom na budúce ciele. Práve odmietnutie striktného časového obmedzenia a zohľadnenie evolúcie politik je významným posunom oproti prvým štúdiám na tomto poli. Costa Pinto zároveň vyslovil názor o potrebnosti analýzy vyrovnávania sa s minulosťou ako prieniku „štúdií pamäte“ (z angl. memory studies) a prechodovej spravodlivosti. Tieto dva koncepty sa v anglosaskom akademickom prostredí vyvíjali paralelne, výraznejšie sa však doteraz navzájom neovplyvňovali. V stredovýchodnej Európe ide zatiaľ iba o „objavované“ oblasti, čo však môže byť z pohľadu ich komparatívneho spracovania výhodou. Absencia štandardizovaných rámcov totiž uľahčuje spájanie týchto dvoch konceptov. Vedcom, ktorí môžu využiť výhodu z oneskorenia, sa tiež jednoduchšie prekonávajú abstraktné normatívne obmedzenia a zohľadňujú nové kontexty, to všetko s cieľom získať komplexnejší a vierohodnejší obraz. Costa Pinto však zostáva so svojimi argumentmi akoby na

* Preklad angl. terminus technicus „transitional justice“.

polceste. Vyrovnávanie sa s minulosťou síce chápe ako súčasť politiky vzťahu k minulosti, zároveň sa ale neodhodlal k presnejšiemu vytýčeniu obsahových línií. Spomenutá väčšia množina zahŕňa aj rôzne iné aspekty ako prehodnocovanie minulosti elitami. Rovnako tak vytýčenie jednotnej argumentačnej línie autorov publikácie o centrálnosti tranzície a relatívnej politickej sily aktérov v čase prechodu pre vyrovnávanie sa s minulosťou je prihlásením sa k Huntingtonovej téze z roku 1991. Po tejto stránke chýba recenzovanému dielu komplexnejšia perspektíva. Alexandra Barahona de Brito je z metodologického hľadiska dôslednejšia. „Transitional Justice“ chápe ako prvý krok v rámci tzv. politiky pamäte, čím v krajinách so skúsenosťou štátneho násillia rozumie proces konštrukcie postautoritárskej sociálnej pamäte. Spätné vytváranie „oficiálneho“ naratívu sa neobmedzuje len na nové spoločensko-politické usporiadania, v takýchto prípadoch je však kvalitatívne výrazne odlišné od obdobia „normálnosti“.

Opakovanie istých vzorcov a reakcii aktérov nie je z pohľadu historiografie pre organizovanú spoločnosť ničím výnimočným. Z pohľadu procesu politického učenia sa je nutné identifikovať variácie takýchto opakované sa vyskytujúcich podobností (Pridham 2000). Preto je užitočné pristúpiť k čítaniu jednotlivých kapitol disponujúc už istými znalosťami v problematike. Marco Tarchi napríklad v kapitole o Taliansku píše o geograficky rozdielnom postoji k nedemokratickému režimu. Tento vzorec sa v unitárnom štáte zopakoval o tridsať rokov neskôr aj v Portugalsku (De Almeida 2012) a taktiež viedol k nekoherentnému vyrovnávaniu sa s minulosťou, pri hodnotení ktorého dodnes pretrvávajú polemiky. Zohľadnenie aj takýchto faktorov je dôležité pre komplexné preniknutie do problematiky, viacero analytikov napríklad označilo rozdielne postoje ku komunistckej minulosti v Česku a na Slovensku za jeden z dôvodov rozpadu

federácie (Rupnik 2002). Ďalšou častou podobnosťou je pokus časti politickej elity využiť reflexiu minulosti na splnenie vlastných mocenských ambícií a vyrovnanie si účtov s oponentmi, v Taliansku a Portugalsku však extrémna ľavica v tejto snahe neuspela a napokon prevládli umiernené sily. Nemenej dôležité sú však aj kontrastné prípady, napr. odlišné vnímania úlohy monarchu v talianskej a španielskej tranzícii.

Záverom je možné skonštatovať, že jednotlivé prípady sú pomerne dobre spracované, a to aj vďaka tomu, že hoci ide o takmer 40 až 70 rokov staré tranzície, stále existuje iba minimum relevantnej komparatívnej literatúry ohľadne vyrovnávania sa daných krajín s minulosťou. Publikácia väčšinovo pozostáva z podrobných, no zároveň rozsahovo hutných prípadových štúdií, ktorých autori pri rešpektovaní stanoveného rozsahu dôsledne poukazujú na stratégie politických elít, jednotlivé špecifiká a obmedzenia reflexie nedemokratickej minulosti. Dielo vďaka kapitolám, na ktorých sa podieľala Alexandra Barahona de Brito (2. a 9. spolu s Mariom Szajderom), získava aj významný metodologický rozmer. Osobitne podnetná je aj kapitola Diega Palacia Cerezalesa o transformácii politických polícií v južnej Európe. Jedným z nedostatkov recenzovaného diela je absencia záverov s vyššou výpovednou hodnotou. Chýba tiež presah mimo hraníc skúmaného regiónu či zasadenie analyzovaných prípadov do širšieho geografického či tematického kontextu. Existuje viacero publikácií, ktoré sa zaoberajú aj danou problematikou (Herz 1982; O'Donnell et. al. 1986; Kritz 1995; Barahona de Brito et. al. 2001 či Rieckh, De Greiff 2007), stále však nevzniklo dielo zohľadňujúce všetky relevantné faktory vplyvajúce na vyrovnávanie sa s minulosťou v južnej Európe. Nakoniec samotný autor záveru a jeden z editorov *Dealing with the Legacy of Authoritarianism* Leonardo Morlino priznáva, že stále chýba veľká komparácia zameraná na dedičstvo ne-

demokratickej minulosti v politickej kultúre a spoločnosti.

Použité zdroje:

- Barahona de Brito, Alexandra; González-Enriquez, Carmen a Aguilar, Paloma, eds. 2001. *The Politics of Memory*. New York: Oxford University Press.
- De Almeida, Maria Antónia. 2012. Rozhovor v Lisabone 14. 5. 2012.
- Herz, John H., ed. 1982. *From Dictatorship to Democracy*. Westport: Greenwood Press.
- Huntington, Samuel. 1991. *The Third Wave*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Huysse, Luc. 1995. „Justice after Transition.“ *Law and Social Inquiry* 20, č. 1, 51–78.
- Kritz, Neil J., ed. 1995. *Transitional Justice*. Washington: USIP.
- Moran, John P. 1994. „The Communist Torturers of Eastern Europe.“ *Communist and Post-Communist Studies* 27, č. 1, 95–109.
- O'Donnell, Guillermo; Schmitter, Philippe a Whitehead, Laurence, eds. 1986. *Transition from Authoritarian Rule*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Pridham, Geoffrey. 2000. „Confining Conditions and Breaking with the Past.“ *Democratization* 7, č. 2, 36–64.
- Rieckh, Alexander Mayer a Greiff, Pablo, eds. 2007. *Justice as Prevention*. New York: SSRIC.
- Rupnik, Jacques. 2002. *Politika vyrovnávaní se s komunistickou minulostí. Česká zkušenost*. Víana: Institut für die Wissenschaften vom Menschen (http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=314&Itemid=479).
- Welsh, Helga. 1996. „Dealing with the Communist Past.“ *Europe-Asia Studies* 48, č. 3, 413–428.

Mgr. Tomáš Bezák
Katedra politológie Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave

**John Erik Fossum,
Agustín José Menéndez:**

THE CONSTITUTION'S GIFT: A CONSTITUTIONAL THEORY FOR A DEMOCRATIC EUROPEAN UNION (GOVERNANCE IN EUROPE SERIES)

Lanham: Roman & Littlefield Publishers, Inc. 2011. 314 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-2-199

Publikace *The Constitution's Gift: A Constitutional Theory for a Democratic European Union (Governance in Europe Series)* od autorů Johna Erika Fossuma a Agustína Josého Menéndeze představuje dílo, jež neotřelým způsobem analyzuje probíhající snahy o konstitucionalizaci Evropské unie. Tomuto tématu se v rámci odborné provenience věnuje řada autorů, mezi kterými zasluhují pozornost zejména Wolfgang Wessels (Wessels, Wolfgang. 1997. „An Ever Closer Fusion? A Dynamic Macropolitical View on Integration Processes.“ *Journal of Common Market Studies* 35, č. 2, 267–299) či Ingolf E. A. Pernice (Pernice, Ingolf E. A. 2009. „The Treaty of Lisbon: Multilevel Constitutionalism in Action.“ *Columbia Journal of European Law* 15, č. 3, 349–407).

V úvodních pasážích textu se autoři zamýšlejí nad samotnou podobou Evropské unie (EU) a v souvislosti s převažující debatou ohledně demokratického deficitu v rámci Unie dodávají, „že pokud charakter politického zřízení zůstává zahalen v nejistotě a občané nejsou schopni se dohodnout na tom, jakou podobu EU prosazovat, bude nadále přetrvávat spor ohledně vhodných hodnotících kritérií pro demokratické zřízení a rovněž ohledně charakteru a závažnosti demokratického deficitu“ (4).

Hlavní účel knihy se ovšem ubírá poněkud jiným směrem než vymezením podoby EU